

Gheorghe Sinescu

ISTORIA SÂNTANEI ÎN DATE, IMAGINI ȘI DOCUMENTE

**Editura Promun
Arad, 2011**

Gheorghe Sinescu

**Istoria Sântanei în date,
imagini și documente**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Sinescu, Gheorghe

Istoria Sântanei în date, imagini și documente/ Gheorghe Sinescu - Arad :

Promun, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-606-8196-19-0

305.01

Tipărit la
Tipografia Promun
Arad, str. Feleacului nr. 1
Tel.fax: 0257 251 711
www.promun.ro

Gheorghe Sinescu

**Istoria Sântanei în date,
imagini și documente**

**Editura Promun,
Arad, 2011**

*Istoria este cea dintâi carte a unei nații.
Într-însa ea își vede trecutul, prezentul și
viitorul.*

Nicolae Bălcescu

Cuvânt înainte

Prin această lucrare am urmărit să aruncăm o rază de lumină asupra amplului trecut istoric al înaintașilor, a străduințelor acestora, în diferite momente de restriște, pentru a dăinui pe meleagurile strămoșești din cele mai vechi timpuri și până în prezent, străduințe și rezultate de care se vor mândri generațiile de astăzi, dar și cele viitoare pentru că sântăneanul, comlăușean, cherechean sau venit și stabilit la Sântana, a știut să se întoarcă la istoria și frumusețile vieții lui, la credința strămoșească a locului în care trăiește, contribuind la constituirea și îmbogățirea tradiției istorice locale și ridicând legea strămoșească mai presus decât rătăcirile istoriei.

Am considerat ca obligație de conștiință față de locuitorii acestui vechi teritoriu românesc, confrunțați cu vicisitudinile istoriei, cu ocupația vremelnică a unor imperii străine, acești oameni minunați care ne-au primit și încurajat, acum patru decenii, ca tânăr absolvent de facultate filologică, ca dascălul și fiul lor adoptiv, să cercetăm și să reținem pentru urmașii noștri, date, evenimente, documente, fapte, fotografii și să le prezentăm în lucrarea de față.

Pentru documentare am stat de vorbă cu bătrânii din Comlăuș, Caporal Alexa, Sântana, de la care am primit informații transmise cu rigurozitate și sfințenie din moși-strămoși, am cercetat cu atenție documente în limba română, maghiară, germană, din arhive și biblioteci, fiind sprijiniți la traduceri de fiii noștri Alin și Alina Sinescu, de colegele Melita Palcu Socaciu, Terezia Höniges, Melania Goina (Raab), cărora le mulțumim, am parcurs conținutul unor volume referitoare la istoria acestor locuri în care au conviețuit pașnic români, germani, maghiari, rromi, evrei și alte naționalități.

Ne-am bucurat de un sprijin deosebit din partea colegilor noștri de la Școala Generală „Sfânta Ana”, mai ales profesorii Ioan Brad, Romeo Trifa Popescu, Pavel Grecu, Cornel Gligor, Mirco Garjitsky (Școala „Ștefan Augustin Doinaș” din Caporal Alexa), a domnului economist Iosif Stan, fost director al Băncii „Reiffeisen” din Sântana, a doamnei bibliotecar Valentina Brădean, din partea unor instituții din localitate, a Forumului German Sântana, din partea preoților ortodocși și catolici, a conducătorilor bisericilor cultelor neoprotestante, cărora le mulțumim.

Mulțumim domnilor Josef Lutz, Johann Schwartz, Anton Bleiziffer din Germania pentru documentele și fotografiile puse la dispoziție, dar și domnilor Martin Reinholtz, Ovidiu Dărăban, Marius Blidar pentru strădania, bunăvoința și profesionalismul de care au dat dovadă în executarea unor fotografii document pentru istoria Sântanei.

Nu în ultimul rând, îi mulțumesc soției mele Victoria Sinescu, profesor de istorie-geografie, pentru indicațiile de specialitate date, pentru răbdarea și

bunăvoința de care a dat dovadă în a-mi acorda timpul necesar cercetării și redactării lucrării.

Compendiul de istorie a Sântanei în date, documente și imagini va contribui, prin informațiile puse la dispoziție, la sporirea cunoștințelor despre Orașul Sântana în contextul culturii și civilizației românești, dar și universale, un punct de plecare pentru viitoare studii de referință.

Cartea se adresează locuitorilor Sântanei, români, germani, maghiari, rromi, altor etnii, elevilor și dascălilor care trudesc pe ogorul învățământului românesc, germanilor și românilor plecați din Sântana și stabiliți în Germania, Austria, Canada, Statelor Unite ale Americii sau oriunde în lume și este un preambul la *Monografia Orașului Sântana*, ale cărei capitole sunt în lucru și așteaptă lumina tiparului.

Autorul

Epoca străveche

Orașul Sântana este așezat în partea centrală a județului Arad, în Câmpia de Vest, câmpie formată prin sedimentele aduse de râuri în Marea Panonică din Neogen și până în timpurile recente.

Marea care acoperea câmpia s-a retras, formând Lacul Panonic (durează tot timpul Pliocenului), care, în timp, s-a transformat în uscat.

În cartea sa *Transilvania*, apărută la Budapesta în anul 1913, Antonio Possevino S.I. publică hărțile lui Volfango Lazio (Viena, 1556) și Giovanni Lauro (Roma, 1595) în care se poate observa cum, în câmpiile din jurul Comlăușului și Cherechiului, sunt lacuri, mlaștini și păduri¹.

Existența pădurilor pe suprafețe întinse rezultă și din faptul că, în 1514, familia Massay se plângea că oamenii lui Gheorghe Hohenzollern de Brandenburg au făcut pagube în pădurea de la Haraclean și Marot, dintre Cherechi și Șicula².

După cucerirea Daciei de către romani, triburile dacilor liberi ale acestor locuri, o ramură de elită a tracilor, rămase în afara granițelor provinciei cucerite, se ocupau, ca și înainte de venirea romanilor, cu agricultura și creșterea animalelor.

Sântana este o localitate preistorică, pierzându-și originea în trecutul îndepărtat al vremii, *in illo tempore* al formării neamului românesc, teritoriul acesteia cuprinzând o imensă arhivă a existenței umane care ni se dezvăluie prin cercetări arheologice sau prin descoperiri întâmplătoare cu ocazia unor lucrări.

Descoperirile arheologice de pe teritoriul Sântanei, documentele de cultură materială și scrisă, probează continuitatea poporului român pe aceste meleaguri din aria etnogenezei românești.

Comunitățile umane locale au asigurat dezvoltarea culturilor materiale ale civilizației neolitice (5500-2500 î. Hr.). Este cea mai veche perioadă la care, până în prezent, s-au găsit mărturii într-o așezare cu patru nivele (cultura Tisa) în locul numit „Holumb” din vestul Sântanei, la mai puțin de un kilometru de șoseaua Arad-Oradea, în stânga și în dreapta drumului care duce spre Curtici. Aici s-au găsit, în anii '60, oase și coarne de căprioară, cioburi și vase de lut etc.

Așezarea cu patru nivele „Holumb”

¹ Teodor Voștinăru, *Monografia comunei Șiria*, Fundația cult. „Ioan Slavici,” Arad, 1996, p. 26)

² Sándor Márki, *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története-Istoria comitatului Arad și a orașului liber regesc Arad*, partea I, Arad, 1892, p. 417

Echipa de cercetători de la Cetate (sursa România Liberă)

În anul 2009, s-a deschis un șantier arheologic, pentru că se bănuiește și existența unor tezaure încă nedescoperite, în prezent fiind găsite bile, un mormânt etc.

Se lucrează pe șantierul arheologic

	oaspeti	frati si surori	cunoscuti	muncitori sau	zilleri	meserias	cai	boi	vaci si vitei	taurasi de 2 ani	taurasi de 3 ani	oi si capre	hermelina	stupi de albine		
2. In luna iulie 1748 Dumnezeu a dat ad huc avinecunt omnes gentes de victitie cupida fama solvere equitatem	Aeropico	Saravato	Cabro	Capato	Ingriso	Oficio	Epi	Borco	Gacem	Rinlig	Duma S. Jura	3. Chupur	Juvetio de 2. Annuu	Arto S. Capat	Saldetici vel plutium Thua	Alvaria
Familias Cognom																
Sebastian Silbecap	f.	1.	-	-	3.	24.	4.	2.	4.	40.	2.	-	-	-	-	-
Joan Silbecap	f.	-	-	-	2.	8.	10.	4.	3.	16.	-	-	-	-	-	-
Pushas Sahak	f.	-	-	-	1.	4.	2.	3.	-	-	-	-	-	-	-	-
Sos Janos	f.	-	-	-	2.	-	2.	f.	-	-	20.	-	-	-	-	-
Majores Palko	f.	-	-	-	1.	-	f.	-	f.	-	-	-	-	-	-	-
Hollo Mariny	f.	f.	-	-	3.	-	1.	-	f.	-	f.	-	-	-	-	-
Mohar Marton	f.	f.	-	-	2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mari Gyucka	f.	-	-	-	2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sikel Sahako	f.	-	-	-	2.	-	2.	-	2.	-	-	-	-	-	-	-
Kis Janos	f.	-	-	-	2.	2.	2.	3.	-	-	-	-	-	-	-	-
Majani Janos	f.	-	-	-	3.	-	3.	2.	2.	-	-	-	-	-	-	-
Margen Janos	f.	-	-	-	1.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fuchas Janos	f.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balint Istvan	f.	-	f.	-	-	-	-	f.	-	f.	-	-	-	-	-	-
Kiss Tamaz	f.	-	-	-	3.	-	4.	f.	2.	-	-	-	-	-	-	-
Dumko Gyorgy	f.	-	-	-	2.	-	2.	-	2.	-	-	-	-	-	-	-
Racz Janos	f.	-	-	-	2.	-	2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balint Janos	f.	-	-	-	2.	6.	9.	9.	5.	-	-	-	-	-	-	-
Lantos Janos	-	-	f.	-	3.	-	f.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Turkay Gyorgy	-	-	f.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Summa	10.	3.	4.	-	36.	44.	45.	22.	30.	58.	8.	-	-	-	-	-

Familii în Sântana anului 1748

În 1748, Sântana primește titlul de „târg” printr-un decret al Mariei Tereza, care s-a născut (13 mai 1717) și a decedat la Viena (29 noiembrie 1780). În perioada 1740-1780, a fost arhiducesă a Austriei, regină a Ungariei și Boemiei, mare principesă a Transilvaniei. Succesorul tronului a fost fiul acesteia Iosif al II-lea (1780-1790).

Împărăteasa Maria Tereza

Epoca modernă

În anul 1822, domeniul de Pâncota, din care făcea parte și Cherechiul (titularul administrației fiind Ioan Rolko junior, fiul șefului de la Berechiu, care locuia la Cherechi), a fost vândut lui Iosif Dietrich cu 720.000 de florini. După hotărnicire, iobagii au pierdut terenuri însemnate.⁵³

În anul școlar 1825-1826, la clasele I, II, III (30 elevi) din Cherechi era învățătorul Mihai Gurban, iar la Comlăuș-Iacob Popovici.⁵⁴

Între anii 1826-1882, au absolvit Preparandia din Arad următorii învățători: Mihail Gurban, Budișan Ioan, Milici Petru, Milici Mihai, Popovici Ioan, Teodor Maris, Lupaș Petru, Iliuța Constantin, Buda Simion, Buda Maria.

Între 1828-1844, învățătorul satului Comlăuș este Ioan Popovici, director școlar fiind preotul Alexandru Ardelean (1844). În Sântana existau 767 familii de țărani și 107 familii de meșteșugari.

În anul 1831, Cherechiul cerea să se mențină locurile de casă iobăgești și fosta pășune, să se mărească numărul sesiilor, procesul urbarial de reglementare a terenului Cherechiului neîncheindu-se până în 1848.⁵⁵

În anul 1832, la Comlăuș este impusă învățarea limbii maghiare în școală.

Canalul Morilor a fost executat între anii 1833-1840, cu remedieri până în 1850. Acolo mergeau la baie sau la măcinat cereale și locuitori din Sântana.

În anul 1834, Cherechiul făcea parte din domeniul erarial și mai marii domeniului fac propagandă unionistă, dar locuitorii se opun. Țăranul Teodor Tălian din Cherechi îl acuză pe preotul Iosif Milici de la Șiria, care a trecut la „unire”, pentru nereguli în arendarea sesiunii parohiale.⁵⁶

Propaganda de unire este continuată de mai marii domeniului, câțiva locuitori acceptă, dar, la sfârșitul anului 1848, la Cherechi a fost o acțiune pentru lichidarea „unirii”⁵⁷.

În anul 1835, satul Cherechi avea 1595 de locuitori (198 case de iobagi și 100 case de jeleri), majoritatea români ortodocși, care lucrau pământul (în „Săliștioara” erau 12 sesii iobăgești foarte bune, iar în „Bătătura”-20 de sesii cu pământ mai slab). Produceau ulei de in, aveau o cârciumă domenală, o școală, o biserică, preot, notar, o casă a comitatului.

Comlăușul avea 2734 locuitori (majoritatea români, foarte mulți țigani, puțini catolici), Sântana Nouă (clădirea Gimnaziului era reședința nobilului

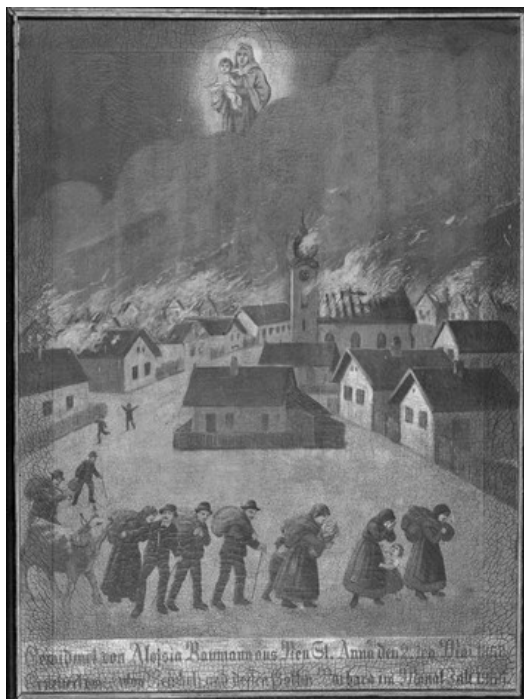
⁵³ Kovách Géza, *Pătrunderea relațiilor capitaliste în agricultura comitatului Arad* (rezumatul tezei de doctorat), Cluj-Napoca, 1974, pp. 8-9

⁵⁴ Muzeul Județean Arad, *Ziridava*, XIII, 1981, p. 252

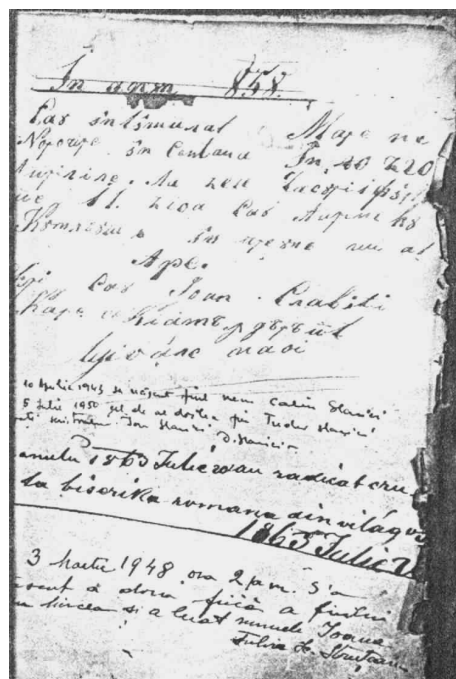
⁵⁵ Brad Ioan, op. cit., p. 25

⁵⁶ Gheorghe Ciuhandru, *Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț.Pagini mai ales din Istoria Românilor Crișeni, 1830-1840*, Arad, 1935, p. 112

⁵⁷ Glück Eugen, *Mișcări țărănești și desființarea iobăgiei în comitatul Arad în primăvara anului 1848*, în vol. Arcok, eszmek, tetek, București, 1974

Incendiul din 1858

Notița lui Ioan Slavici în 1858 (avea 10 ani)

În anul 1858, cad pradă focului gimnaziul, biserica și peste o mie de case din localitate. Arde chiar și icoana Maicii Domnului, existentă în biserica romano-catolică. Evenimentul este immortalizat într-o pictură, astăzi refăcută, care se găsește în incinta lăcașului de cult și este notat într-un caiet al scriitorului de mai târziu, Ioan Slavici.

Primarul de atunci Weisenburger și notarul Aloysius Popovici adună bani pentru refacerea caselor, dar Aloisia Baum îi reclamă pentru că au folosit banii în alte scopuri, iar aceștia sunt schimbați din funcție.⁶⁷

În aprilie 1860, țăranii din Sântana se revoltă împotriva primarului Weisenburger care le impusese obligații mari pentru întreținerea armatei austriece din comitat. Bogătașii erau privilegiați. Jandarmii îi arestează pe Aloisia Baumann, Iosif Kerner, Iohann Lutz, Ioan Grecu (reprezentantul țăranilor din Comlăuș), Mathias Schneider, Iohann Bleiziffer și alții, care sunt ulterior eliberați de emisarul cezaro-crăiesc Paul von Dieckess, primarul fiind mutat disciplinar la Socodor.

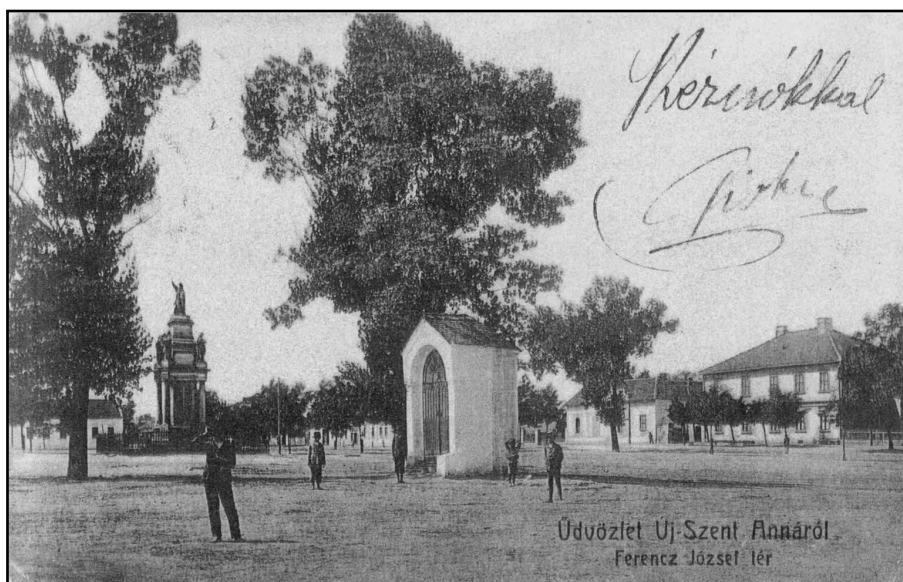
Primarul ales, bogătașul Karl Szentes, nedreptățește din nou țăranimea săracă.

⁶⁷ Zârna Dorel-Gheorghe, *Șvabii. Un subiect încheiat?*, Editura Sophia, Arad, 1998, p. 26

Primarul Karol Gantner, un pasionat vânător, în anul 1913

Martin Henger scrie „Însemnări despre istoria aşezării Sântana”, lucrare

în care se prezintă obiceiuri din secolul al XIX-lea.

Statuia, capela și primăria veche în 1910

Elevii care locuiau la internat proveneau de la Curtici sau de pe valea Crișului Alb. Școala mai era frecventată și de elevi din Comlăuș și Cherechiu.

Corpul profesoral al Gimnaziului Român în 1929

Semnătura lui Mihai Pleșu pe o legitimație școlară

Petru, Gheorghe și Mitru Bărbătei

Cei trei verișori ai lui Gheorghe Deac, Petru, Gheorghe și Mitru Bărbătei cântau, în 1925, din clarinet și trompetă jocurile „Rarul”, „Desul”, „Întorsul”, „Lugojana”, „Izvorul”, „Ciocănița”, „Alunelul”, „Călușarul” etc.

Sântăneni pasionați de tenis în 1924

Echipa de tenis în 1925

Localitatea Cherechiu, în 1926, se va numi Caporal Alexa¹⁰⁸, având oficiu poștal propriu. făcând parte din județul Arad, plasa Sântana) nume păstrat și astăzi; se constituie la Sântana Parohia Ortodoxă pentru cele peste 30 de familii de funcționari români din localitate.

În anul 1927, statul român expropriează casa de la nr. 58 (Convictul – astăzi, Azilul de Bătrâni) de la composesorii urbarialiști, iar la Cherechi este inaugurată Casa Culturală.

La 1 februarie 1927, linia de cale ferată Arad-Brad a trecut în proprietatea statului român.

La 10 februarie 1927 exista Banca Economică și Industrială (Societate pe Acții din Sfânta-Ana), din comitetul de supraveghere făcând parte directorul Lutz, președintele societății Ludovic Margold, prim-contabilul Zoltan Teuber, membrii permanenți Victor Ackermann, Franz Kappes, Anton Reinholz, Adam Adelman, Baltazar Schmidt, profitul băncii fiind de 461556 lei și 73 de bani.

La 4 iulie 1927, se naște la Comlăuș Traian Brădean, fiul Liviei și al lui Ioan Brădean, un mare pictor și un reprezentant de seamă al artei contemporane legată de tradiție, care a crescut între oamenii harnici ai acestor locuri, pe care i-a pictat în numeroase tablouri.

În anul 1957, deschide prima expoziție personală de pictură. Ca desenator a ilustrat numeroase cărți de beletristică, a făcut proiecte pentru decorația murală pentru metroul și Teatrul Național din București.

Profesor la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, Traian Brădean a format artiști renumiți în arta plastică, obținând numeroase premii și distincții, atât în țară, cât și în străinătate.

¹⁰⁸ Brad Ioan, op. cit., p. 63

Mara Kayser

În anul 1964, primar Josef Ackermann, consemnăm primii absolvenți ai Școlii Profesionale de Mecanici Agricoli, școală înființată în anul 1961 {directori: inginer Ioan Berar (1961/1965), Inginer Eugenia Tătărușanu (1965/1966)} și care pregătea mecanici agricoli pentru Sântana și localitățile județului Arad.

La început au fost un număr de 4 clase cu 160 de elevi și toți stăteau la internat. Suprafața școlară era de 362 m², iar a internatului de 980 m².

Conform statului de funcțiuni din ianuarie 1962, în primul an școala a funcționat cu 8 cadre didactice, 18 muncitori și 6 angajați ca personal administrativ. În 15 decembrie 1961, are loc constituirea primului consiliu profesoral al școlii, după cum urmează: Beraru Petru-director, Bocănicu Victoria-limba română, Malaieș Ioan-matematică, Beraru Petru-educatie fizică, Foica Gheorghe-mecanică tehnică, Mara Gheorghe-studiul materialelor, Bocănicu Silviu-agricultură generală, Uivarosan Ion-desen tehnic, Butaru Alexa, Mojic Gheorghe-protecția muncii, Polis Eugen, pedagog ansamblu artistic.

Printre problemele de început se înscrisă și lipsa manualelor.

În trimestrul I, mai scurt din cauza faptului că școala nu a început în luna septembrie, cursurile s-au ținut după-amiază.

Primii diriginți ai celor patru clase de ucenici au fost: Silviu Bocănicu, Gheorghe Mojic, Alexa Butaru și Dorin Lihor (venit în trimestrul II pe catedra de educație fizică, rămasă liberă în urma trecerii directorului Petru Beraru pe catedra de limba română).

Clădirea Grupului Școlar Agricol

În anul 1961, (primar Josef Ackermann, angajatul secției financiare locale, dorind să fie credincios partidului, interzice tradițiile creștine locale) ia ființă Școala Medie (directori: Avram Constantin (1961-1966), Stoica Nicolae (1966-1975), Lungavel Victor (1975-1984), Bupte Nicolae (1984-1998), Gligor Cornel (1998-2002), Höniges Ana (2002-prezent), cursuri de zi cu clasele I-XI (în 1976 fiind ultima clasă de liceu, ceilalți profesori fiind directori de școală generală).

În 1961, se construiește stadionul cu tribună din beton, cu 700 de locuri, se generalizează învățământul de 7 ani. La sfârșitul anului se introduce curentul electric de înaltă tensiune.

În anul 1962, a fost electrificat satul Caporal Alexa.

În septembrie 1962, la Școala Profesională de Mecanici Agricoli se înființează și un post de director adjunct, ocupat pentru început de inginerul Fericean Traian.

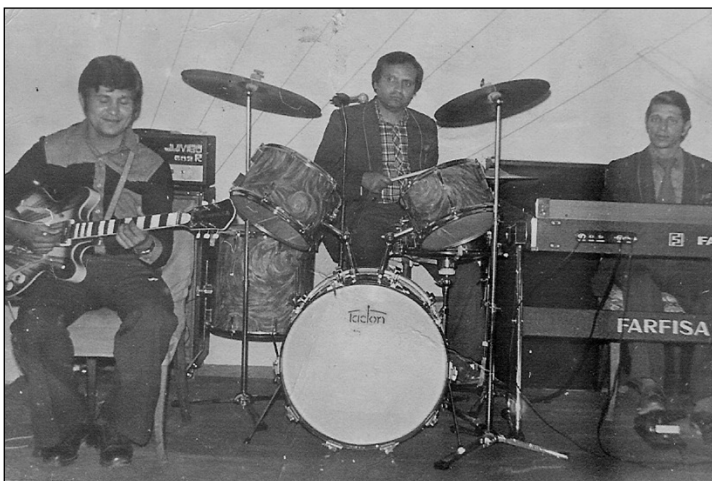
Se susțineau teze la limba română, matematică, agricultură, mecanică și studiul materialelor.

În ceea ce privește relația dintre Stațiunea de Mașini și Tractoare și școală, reproducem afirmația făcută în 20 noiembrie 1962 de către directorul SMT, Nicolae Dubroca, care participa la ședințele consiliului profesoral: „*În privința SMT și a școlii, acestea sunt o singură unitate.*” Directorul școlii întărește această afirmație, spunând că: „*din punct de vedere administrativ suntem subordonați SMT, iar din punct de vedere politic suntem conduși de organizația de bază PRM din cadrul SMT.*”

S-a născut la Arad (1962) Ștefan W. Hell, care a copilărit și a urmat clasele I-VIII la Sântana, astăzi cercetător, profesor doctor și laureat al Premiului German Pentru Viitor (2006), directorul firmelor „Max Plank” (Göttingen) și

se va realiza în trimestrul I al anului școlar 1971-1972. Tot acum se alocă și 75 tone de ciment pentru pavarea curții.

Începând cu anul 1970, românii Petru Stoica, Gheorghe Colompar, Iosif Zlătar au cântat cu formația lor în Sântana, la Buziaș, la Moneasa și în toată țara unde erau invitați la nunți sau cu prilejul unor evenimente desfășurate în restaurante.

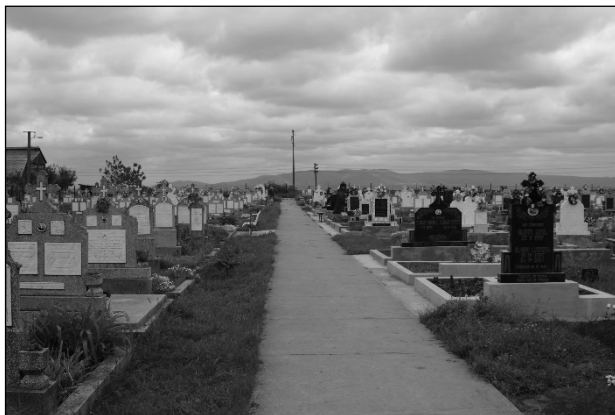

Gheorghe Colompar (Mocreanu-chitară), Petru Stoica (Peti-baterie), Iosif Zlătar (Purec-orgă)

Gheorghe Colompar și Petru Stoica la Buziaș

În 1971, montajul literar pregătit de profesoara Fleșeriu Marinela și pedagogul Zimmerman Robert a obținut locul I la faza județeană.

Cimitirul din Satu Nou

Biserica din Satu Nou

Directorul școlii din Comlăuș, în perioada 1973-1975, a fost profesorul Lungavel Victor.

Se repară căminul din Caporal Alexa., proiectându-e primele filme din sat.

În anul 1974, este ales primar Gheorghe Jacotă, un ateu convins, care a creat grupele de apărarea patriei, un adăpost antiaerian în subsolul primăriei, a contribuit la construirea Școlii Generale „Sfânta Ana” din Sântana din strada Câmpului, nr. 107, în valoare de cinci milioane lei.

Clădirea Școlii Generale „Sfânta Ana” Sântana

Între anii 1977-1989, din cauza comunismului, populația de etnie germană emigrează masiv în Germania prin cumpărarea vizei de plecare. Localitatea Sântana are 14944 locuitori.

Pe la sfârșitul anilor '70, din Moldova, dar și din alte regiuni ale țării, apare la Sântana un nou val de coloniști români „viniturile”, dintre care, unii, creează destule probleme localnicilor.

Băștinașii, care se consideră buni gospodari, religioși, disciplinați, oameni de încredere, fac portretul celor veniți din Moldova : „Oameni care și-au construit case arătoase, cu minte sănătoasă, inteligenți, dar și câțiva care sunt oameni dezordonați, gălăgioși, bețivi, hoți și gospodari îndoielnici” etc.

Despre moții veniți în Sântana se spune că sunt „iuți la minte, domoli la vorbă, cinstiți și dreپți precum bradul de la munte, harnici și iubitori de agricultură, animale și natură, credincioși și ospitalieri, buni gospodari și pilduitori spre binele tuturor”.

Prin Legea 55/1978 multe sate au fost comasate la comune, localitatea Caporal Alexa, devenită sat, a fost arondată comunei Sântana.

În anul 1979, Ceaușescu vizitează Sântana, CAP „Viața Nouă”, pe președintele Gheorghe Goina.

Vizită la serele din Sântana

În anul școlar 1992-1993, începe la Comlăuș predarea limbii materne rromani, opțional, cu învățătorul Doroț Corneliu. După pensionarea acestuia au continuat să predea limba rromani Ioanovici Ioan, Doroț Sorin, Gaudi Alexandru, Doroț Daniel.

În anul 1993, se înființează Centrul de Sănătate Rural Sântana pentru apărarea sănătății populației din localitățile Curtici, Dorobanți, Macea, Sânmartin, Olari, Sinteia Mică, Caporal Alexa, Zimandul Nou și Zimand Cuz și se demarează demersurile pentru introducerea gazului metan în Sântana.

Defilarea tinerilor în port popular germani prin fața Centrului de Sănătate Sântana

În anul 1993, se desființează fanfara șvabilor din cauza lipsei de instrumentiști, membrii formației plecând în Germania.

În anul 1993, moara „Santa Farina”, prima moară particulară din Sântana, după 1989, își începe activitatea, patroni fiind Horst și Dorina Neurohr. Horst Neurohr, născut la Sântana, a făcut parte din lotul național de atletism, în 1955, fiind campion la viteză.

În mai 1994, în regiunea poștală Timișoara este înființată Cursa Poștală Auto (nr.3148) pe ruta Chișineu Criș-Sântana-Livada și retur.

În 1994, președinte al Forumului German Sântana este ales Martin Reinholz junior, membri fiind Veit Höniges, Andreas Weber, Martin Reinholz senior, Ștefan Adelmann, Mariane Helstern, Anton Schauer, Valentin Kerner, Anton Helstern, Josef Mayer.

În anul 1995, apar manuale după care se predă limba rromani. Gheorghe Sarău tipărește *Culegere de texte în limba rromani*.

În anul 1996, apare manualul pentru clasa I, *Vakărimata*.

În anul 1996, este ales primar (a doua oară) Constantin Ciurel, fost primar la Chișineu Criș și care, în 1989, la Revoluție, a fost alungat din Chișineu Criș pentru comportamentul său dictatorial. Nemaiavând partidul comunist ca

Vizită la Școala „Sfânta Ana”

În anul 2004, este ales primar profesorul de educație fizică Viorel Enache (Partidul Democrat), fost director al caselor de copii din Sântana, consiliul local cuprinzând consilieri de la PD (7), PER (2), PSD (2), PRM (2), PNL (1), PR (3). Serele de la SC „ROMGERA”SA își încetează activitatea.

Consiliul local Sântana (28 martie 2008)

Echipa de fotbal a orașului obține rezultate notabile în campionatul județean. Antrenor: Marin Sinescu (astăzi decedat)

În anul 2005, prin strădania preotului Ioan Crainic, a credinciosului Poghirc, care a donat o mare sumă de bani, a enoriașilor bisericii, a Consiliului Local Sântana, a început construirea unei noi biserici ortodoxe în parcul central al orașului, strada Muncii, nr.53, lăcaș de cult care va avea hramul „Sfânta Treime” și „Nașterea Maicii Domnului”, fiind proiectat de arhitectul Liviu Hantu.

Anexa

Fotografii

Sigilografia

Documente

Partituri muzicale

Addenda

Cadrele didactice ale Școlii Generale „Sfânta Ana” în anul 2001

Grădinița cu PN Nr.1 str. Rozelor Nr.13

Grădinița cu PN Nr.4 str. Unirii Nr.1

Colegi în anul 1965: Nicolae Blăgău, Viorica Martin, Elena Riviș,
Popa Savu, Floare Olteanu, Gheorghe Listeș, Voicu Sârba,
Aritica Atdelean, Hortensia Listeș (Andrei), Victor Lungavel

Gheorghe Bătrân, Iohanna Albu, Speranța Cioară, Francisc Teuber,
Maria Pondiche, Savu Popa, Angela Lungavel, Gheorghe Crișan,
Maria Fleter, Mioara Boar, Mihai Fleter în anul 1978

Eugen Bocăniciu, Galea Pavel , colegele lor și absolvenți

Pomul de mai 2008 (oaspeți din Ungaria și Germania)

Kirchweih 2008

La mașina de treie

Familie germană din Sântana în 1900

La batoza de treierat în 1943

Prelucrarea cânepii
la familia Emeneth, 1942

Echipa de handbal fete în 1971
Campioana Regiunii Arad

Preotul Mariș Gabriel Cosmin din Caporal Alexa

Deportarea șvabilor în Bărăgan

Rămășițele haltei CFR Comlăuș

Profesori și elevi în anul 1991

(Zaharia Dumitru, Borod Maria, Bonț Aron, Sinescu Gheorghe, Lungavel Victor, Merschbach Ecaterina (†), Căpraru Ion (†), Chirescu Ingeborg, Bupte

Nicolae, Ilana Iohanna, Nan Ecaterina, Cernea Ana, Brad Viorica, Manga Lucia)

Vechea piață din centrul Sântanei

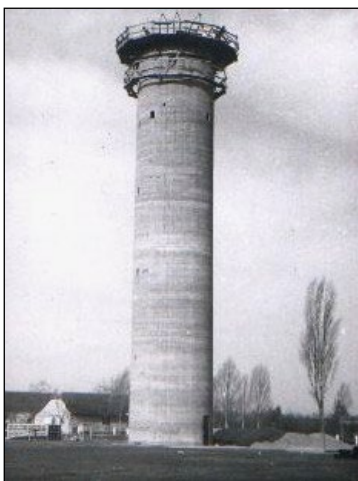
Biserica Ortodoxă „Sfântul Gheorghe” Satul Nou
strada Ion Creangă, 8

Preotul Dobrea Eftimie

Sfințirea crucii pentru turnul bisericii din Satul Nou în 1976

Turnul de apă

Familia Leopold Hermann în 1825 în costum țărănesc

Costume naționale germane din 1920

Trăsură (în trecut) pentru plimbare

Sigilografia școlii din Caporal Alexa

1897

1914

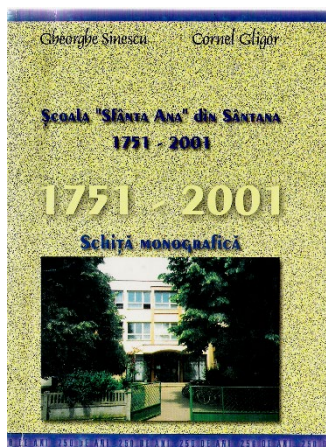

1921

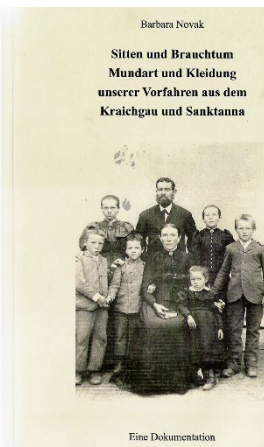

1943

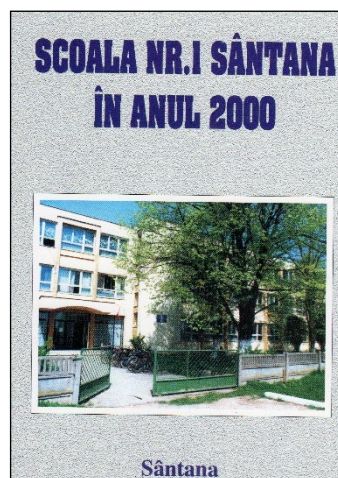

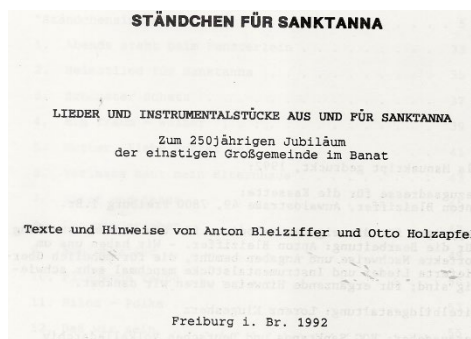
2001

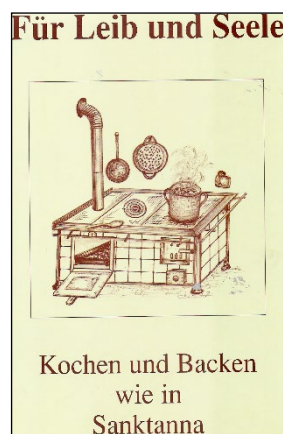
2006

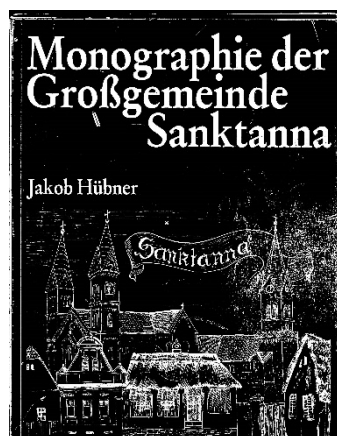
2000

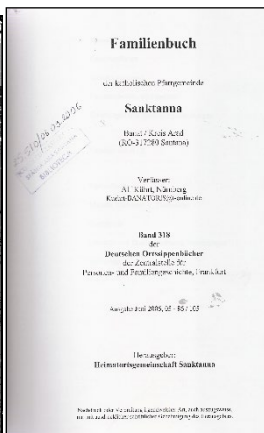
Freiburg, 1992

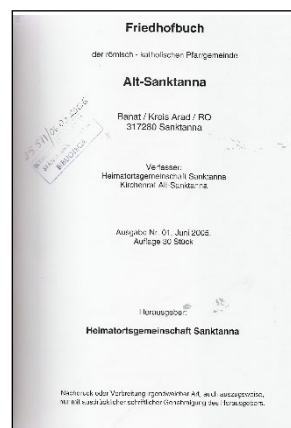
Freiburg, 1997

2005

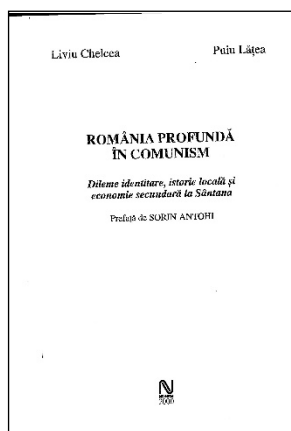
2005

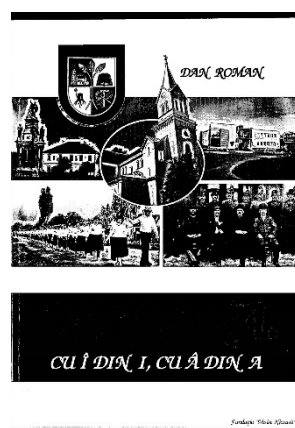
1985

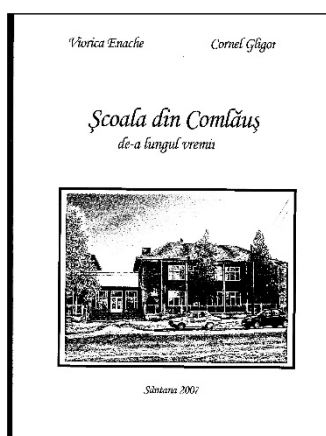
1985

2000

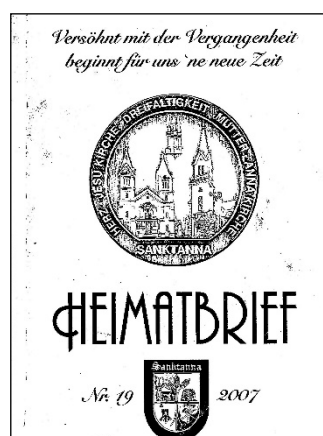
2008

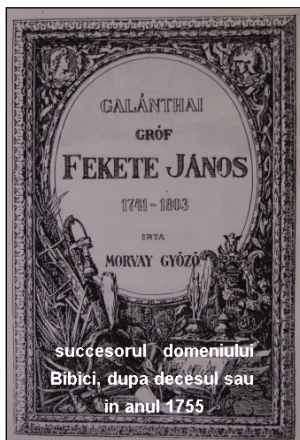
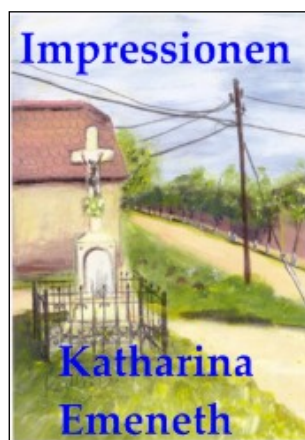
2007

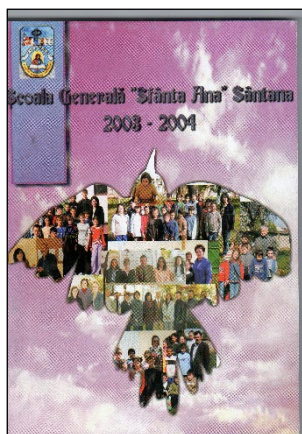

1998

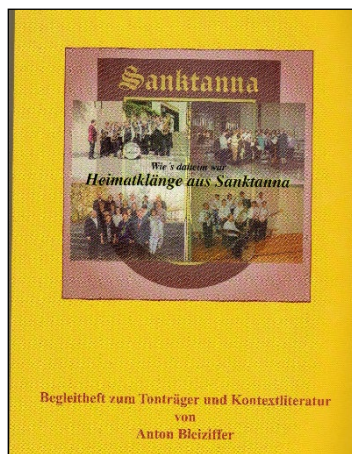

2007

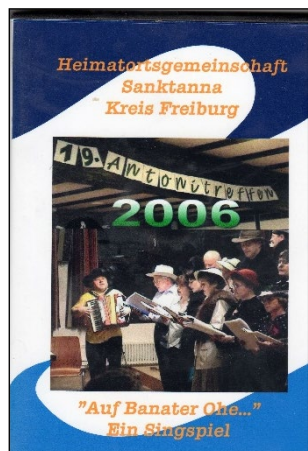
Anuarul școlii 2004

Freiburg 1998

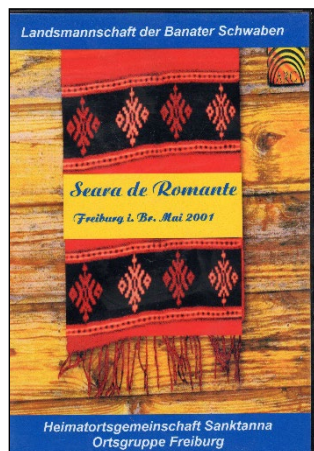
Freiburg 2001

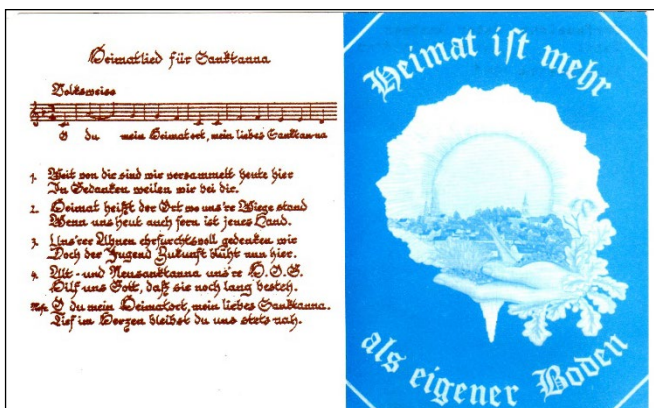
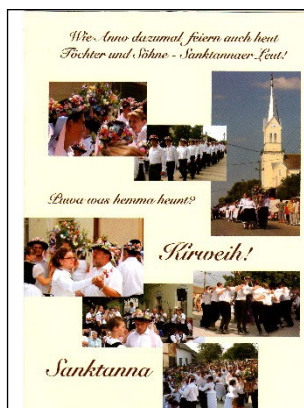
Freiburg 2006

Freiburg 2008

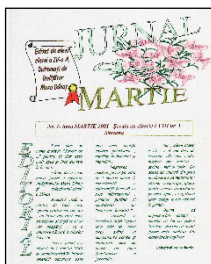

Freiburg 2001

Decembrie 2006

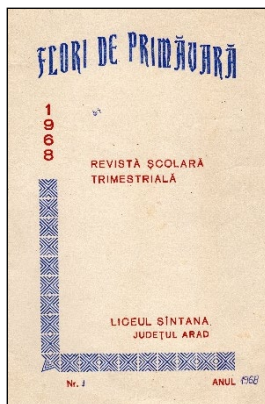
Martie 2001

Iunie 2004

Februarie 2009

Revista liceului

2010

Fapta bună

foaia duhovnicească
a Parohiei Ortodoxe Române din Caporal Alexa

Nr. 1 / 2011

Redactor: pr. Gabriel C. Mariș

Contact: tel: 0745 074 295, 0257 377 564, email: ar14rai@yahoo.com; web: <http://ro-ro.facebook.com/pages/Biserica-Ortodoxa-Caporal-Alexa/197056323648005>

Vechea și noua denumire a străzilor din Sântana în anul 1956

I.V.Stalin (Ghiocelor), V.I.Lenin (Rozelor), Iosif Rangheț (Bicazului), Petöfi Șandor (Aradului), Ocsko Tereza (Bradului), Elena Pavel (Banatului), Gheorghe Doja (Micșunelelor), Olga Bancic (Căprioarei), Karl Marx (Crișului), Friedrich Engels (Plopului), I.C.Frimu (Dunării), Filimon Sârbu (Zărandului), Vasile Roaită (Bucegi), Gheorghe Dimitrov (Făgărașului), Grigore Preoteasa (Olteniei), George Enescu (Garofiței), Maxim Gorki (Viorelelor), Popa Șapcă (Lacul Roșu), Traian Vuia (Teiului), Dr. Petru Groza (Rodnei), Ion Rusu Șirianu (Zorilor), Victor Babeș (Primăverii), Ilie Pintilie (Mureșului), Gheorghe Gheorghiu-Dej (Muncii), Ilia Ehrenburg (Zefirului), Cantacuzino (Crinului), A. Setu (Trandafirilor), Mihail Sadoveanu (Someșului), Otto Grotewohl (Câmpului), Proletarului (Prutului), Iuri Gagarin (Grâului), Wilhelm Piech (Bistriței).

Străzile actuale ale orașului Sântana (2011)

Alexandru Ioan Cuza, Ana Ipătescu, Vasile Alecsandri, Aradului, Avram Iancu, 23 August, Aurel Vlaicu, Banatului, Bicazului, Bistriței, Bobâlna, Bucegi, Bradului, Bujorului, Calea Hammerer, Căprioarei, Câmpului, Ciocârliei, Cloșca, Crișan, Crișana, Crișului, 1 Decembrie, 30 Decembrie, Dobrogeanu Gherea, Dudului, Dunării, Făgărașului, Garofiței, Gării, George Coșbuc, Ghiocelor, Grivița Roșie, Grâului, Horia, Ioan Slavici, Ioan Vidu, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, 11 Iunie, Lacul Roșu, Lalelelor, Libertății, Liliacului, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, 1 Mai, 9 Mai, 6 Martie, 8 Martie, Mărășești, Micșunelelor, Mihai Eminescu, Mihail Sadoveanu, Muncii, Mureșului, Necunoscută, Nicolae Bălcescu, Nucului, Oituz, Olteniei, Păcii, Păltinișului, Piața Mihai Viteazul, Plopului, Poetului, Primăverii, Proletarilor, Prunului, Rodnei, Romanței, Rozelor, Someșului, Teiului, Trandafirilor, Tudor Vladimirescu, Unirii, Vânătorilor, Viorelelor, Zărandului, Zefirului, Zorilor și satul Caporal Alexa.

Glosar

Alodiu (< lat., fr.) Proprietate funciară liberă de sarcini servile sau vasalice. În evul mediu, în Transilvania, rezervă seniorială lucrată cu robota, produsele fiind ale proprietarului

Alumn (<lat. alumnus, alumni) în conformitate cu *American Heritage Dictionary* este „un absolvent (JC) sau a fost elev al unei școli, colegiu, sau de universitate”. În plus, un alumna (pl. alumnae) este „o femeie absolvent sau a fost student al unei școli, colegiu, sau de universitate. Fiii nobililor din localitate și împrejurimi, care învățau în Gimnaziul Catolic Latin.

Birău (< magh.) Denumirea primarului în evul mediu în Transilvania. Se mai numea judex și, de obicei, nu știa carte și lucra cu notarul și Sfatul Bătrânilor (alcătuit din 7 persoane)

Capelă (< it.) Biserică mică, izolată; paraclis. (la catolici) parte care are un altar secundar

Capelan (< it.) Preot catolic care slujește într-o capelă. Cântăreții și muzicienii unei biserici catolice

Câblă : Unitate de măsură pentru suprafețe cultivate (un iugăr mic sau 1100 stânjeni pătrați), utilizată, în secolul al XVIII-lea, în conscripțiile urbariale din Imperiul Habsburgic

Comitat (< germ., fr.) Unitate administrativ-teritorială în evul mediu; district

Comite (< lat.comos - comitem) Conducător al unui comitat

Confesional (< fr., it.) Cabină amenajată într-o biserică catolică de unde preoții îi spovedesc pe credincioși

Confesională (< fr.) Care este în legătură cu o confesiune religioasă

Congregație (<fr., lat.) Adunare „reprezentativă” convocată de voievodul Transilvaniei, de regele Ungariei, compusă din reprezentanți ai nobilimii, ai clerului înalt, ai orașenimii, ai ostașilor și ai țăranimii libere, cu atribuții judiciare. Congregațiile se transformă în Dietă, care se va ocupa de problemele importante de politică internă și externă

Conscripție (<lat.) Listă nominală a capilor de gospodărie a unei proprietăți feudale, a uneia sau a mai multor localități, cu terenurile agricole posedate, veniturile și alte beneficii (scutiri) pentru a arăta capacitatea economică a gospodăriei. Au mai fost și conscripții militare prin care Iosif al II-lea, în 1784, a ordonat conducerii militare din Transilvania să facă o înscriere voluntară în satele din vecinătatea regimentelor grănicerești. Țăranii, devenind grăniceri, scăpau de iobăgie

Convent (< fr., lat.) Consiliul unei mănăstiri sau al unui ordin călugăresc la catolici

Convict (< eng.) Termenul există în dreptul englez,dar denumirea dată instituției din Sântana poate să fie în legătură cu activitatea educativă desfășurată

de piariști în biserică , prin convingerea tinerilor de necesitatea acesteia pentru viața de toate zilele

Convicțiune (< fr., lat.) Convingere

Credențional Legitimație, mandatul delegaților de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918

Erariu, s.n. 1 (în organizarea adm. a Imperiului Austro-Ungar)
Administrația financiară a statului. 2 (în Roma antică) Tezaurul public și arhiva poporului roman. Locul în care era depozitat acest tezaur.

Fișpan (< magh) Prefect

Florin (< germ., fr.) Monedă de aur și de argint care a circulat și la noi până în sec. XIX

Francesco d'Assisi (numele laic al lui Giovanni Bernardone). Teolog și poet italian. Fundează ordinul franciscanilor, clariselor și terțierilor. Canonizat de biserica catolică. Concepția sa ascetică se îmbină cu dragostea față de oameni și viețuitoare

Franciscani (< fr.) Călugăr sau membru al unuia din ordinele fondate de Francesco d'Assisi (franciscani sau minoriți)

Gimnaziu (< germ., lat.) La noi, în trecut, școală corespunzătoare claselor V - VIII a școlii generale. În Germania "gimnaziul" este denumirea liceului clasic. În Sântana, după șase clase elementare, se continua cu gimnaziul (patru clase) și cu studiile liceale la Arad

Iobag (< magh.) Țăran dependent de stăpânul feudal. Se numesc și hospites, iobagiones

Subiobag (subhospites, iubiobagiones) Iobag așezat pe sesia altui iobag

Ișpan (magh) Administrator, dar și spaniol

Iugăr (< lat.iugerum) Unitate de măsură pentru suprafețe de teren, folosită în Transilvania (0,5775 ha)

Jeler (< magh.) Țăran fără pământ sau cu pământ puțin (mai puțin de ¼ din sesie) în evul mediu în Transilvania, care muncea pe pământul nobililor, dar cu un alt regim decât iobagii. Fărămițarea sesiilor, nona și dările de război etc. sunt unele din cauzele decăderii iobagilor în jeleri, care se mai numesc și inquilini

Jude (< lat.) Reprezentantul comunității sătești cu atribuții economice, administrative, fiscale, judecătorești, militare etc. care organiza viața obștii, intermedia între aceasta și vremelnicele stăpâniri străine

Jus prima nocte (< lat.) Dreptul stăpânului domenal de a beneficia, până în sec. XVI, de prima noapte a tinerei mirese, după cununie

Minorit (<germ.) Călugăr dintr-un ordin franciscan cu același nume

Nahie (tc.) Împărțire administrativă în timpul ocupației turcești (Nahia Zărand, Arad)

Namesnic: Vicar, înlocuitor

Nemeș (< magh.) Nobil mic sau mijlociu, în evul mediu în Transilvania, provenit din locuitorii care au primit de la principii Transilvaniei, în secolul XVII, titluri de noblețe pentru acte de vitejie ostășească

Nonă (lat.) A noua parte din recoltă, dare introdusă în anul 1351 de Ludovic I de Anjou. Este una din cauzele izbucnirii răscoalei de la Bobâlna

Patentă (germ.) Dispoziție, ordin, act normativ în latină, germană, maghiară, română, în Transilvania, prin care imperiul austro-ungar reglementa problemele curente (Patenta lui Iosif al II-lea din 1785)

Piariști (< it.) Membrii unei congregații catolice fondate în anul 1621 pentru educarea tineretului. Iacob Hübner afirmă că Ordinul piariștilor a fost înființat în Spania, la Peralta, la 11 septembrie 1556 (op.cit., p.20)

Plasă (<sl.) Subdiviziunea județului în vechea împărțire administrativă

Pretor (<lat.praetor) Reprezentant al conducerii centrale într-o plasă, cu atribuții administrative și de poliție

Pustă (<magh.) Denumirea stepei din Câmpia Panonică

Rentă (< fr.) Avantaj al proprietarului feudal laic sau bisericesc obținut prin constrângere asupra iobagului. Claca (renta în muncă) este forma prin care feudalul îl obligă pe iobag să-i lucreze cu uneltele și cu vitele acestuia un anumit număr de zile pe an. Dijma, zeciuiala (renta în produse) este forma prin care feudalul preia de la iobag plusprodusul din producția propriei gospodării. Renta în bani care se dă feudalului rezultă din obligarea iobagului de către feudal de a-și vinde produsele pentru a-i da plusprodusul în bani

Robotă (< sl.) Denumirea (în evul mediu în Transilvania) a obligației în muncă a iobagilor și a jelerilor către stăpânul feudal

Sesie (< lat.sessio) Cuvânt format în evul mediu în Transilvania și care denumește un lot de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia țăranul dependent avea drept de posesie în schimbul rentei către stăpânul feudal. O familie germană, la venirea în Sântana, primea o sesie (39 iugăre; un iugăr 0,5 ha), teren pentru casă și anexe gospodărești și încă 26 de iugăre de teren arabil, plus 12 iugăre de pădure

Șvab (< germ.schwabe) Colonist german așezat în sec. al XVIII-lea de habsburgi în Banat, după ocuparea acestuia în anul 1718

Urbariu (<germ.) Registru oficial în evul mediu în Transilvania, semnat de Sfatul Bătrânilor, unde erau trecute proprietățile (carte funciară); terenul pe care îl folosesc iobagii și care se transmite urmașilor, în lipsa acestora rămânând stăpânului domenal. Proprietarul domeniului nu poate lua terenul urbarial decât dacă iobagii nu-ți respectau obligațiile

Varmegie (< magh) Județ

Vințeler (-ri), s. m.(< maghiarul vincellér) Viticultor (în Transilvania). Varianta vințălar (iu)

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Epoca străveche.....	7
Epoca veche	11
Epoca medie	11
Epoca modernă.....	34
Epoca contemporană	63
Anexa	143
Bibliografie	254
Glosar	259
Addenda	262
1. Porecle din Sântana, Comlăuș, Caporal Alexa	262
2. Unități de măsură folosite în trecut	265
Cuprins	267

Autorul acestei lucrări este profesorul **Gheorghe Sinescu**, născut la 5 februarie 1948 în localitatea Piscoiu, județul Gorj.

După absolvirea Liceului „Tudor Arghezi” din orașul gorjean Târgu Cărbunești și a studiilor universitare ale Facultății de Filologie Timișoara (1968-1972, cu lucrarea de diplomă *Monografia etnografico-folclorică a satului Piscoiu, județul Gorj*), este repartizat ca profesor de limba franceză la Școala Generală „Sfânta Ana” Sântana, Județul Arad (1972-Liceul Sântana), unde își desfășoară patru decenii activitatea de educare și instruire a elevilor, de consiliere a părinților acestora.

În anul 1986, obține gradul I în învățământ cu lucrarea *Vârsta copilăriei din perspectiva culturii tradiționale românești. Metode comportamentale și strategii educaționale*.

A participat ca îndrumător al elevilor, la sesiunile de etnografie și folclor în localitățile Arad, Ineu, Gurahonț, Bârsa, Beliu, Gurba etc., a fost redactor al postului local de radioficare, a efectuat sondaje de opinie pentru Televiziunea Română, Biroul de Cercetări Sociale București (director Ștefan Bruno), a publicat articole de specialitate și știri în ziare și reviste ca „Flacăra roșie”, „Vörös lobogó”, „Tribuna școlii”, „Arader Kurier”, „Școala vremii”, „Adevărul”, „Observator arădean”, „Jelen”, în publicații din Germania („Tick-Tack” și „Heimatbrief”) și a fost responsabil al colectivului de redacție al primelor volume din *Anuarul școlii „Sfânta Ana” Sântana*.

În colaborare cu profesorul Cornel Gligor, a scris și tipărit, în anul 2001, volumul *Școala „Sfânta Ana” 1751-2001*, Editura Mirador, Arad.

Preocupările pentru orizontul local se regăsesc în volumul de față *Istoria Sântanei în date, imagini și documente*.

ISBN 978-606-8196-19-0